ՉՈՐՍ ԵՐԳ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵԱՑ ԱՇԸՂ ՋԻՒԱՆԻՆ

ՀՐԱՏԱՐԱԿԵՑ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԿԱՊԼԱՆԵԱՆ

Թիֆլիզ 1890.

ՀԱՅՐ ԱԼԻՇԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

—

Յիսուն տարի ծառայէլ է հայ ազգին,
Անյաղթ քաջի նման Հայր Ալիշանը,
Նուիրել է Հայոց պատուը գրչին,
Բանաստեղծ, պատմաբան Հայր Ալիշանը։
Արժէ որ նա ունի այդքան մեծ համբաւ,
Հայոց լեզուին հագցրել է նոր հալաւ,
Դարուս քերթողահայր Մովսէսն է իրաւ.
Յարգելի գիտնական Հայր Ալիշանը։
Գրականութեան մէջ մի մեծ հսկայ է,
Ողջ ազգից յարգուած մէկ աբեղայ է,
Ծիսով կաթոլիկ է, բայց հոգով հայ է,
Սիրում է Հայաստան Հայր Ալիշանը։
Եւրոպայի մէջը մեծ պարծանքն է մեր,
Թողել է հայ ազգին զանազան երկեր,
Գրել է «Այրարատ», «Շիրակ» այլ գրքեր
Եւ գրել է «Սիսուան» Հայր Ալիշանը։

ԴԱՐԱՆ

Անկեղծ հայրենասէր, ժրաջան, արի,
Լաւ ծնողաց զաւակ ծնունդը բարի,
Մաղթենք եւ ապրի մի քանի տարի
Թողնի մի այլ նշան հայր Ալիշանը։
Նրա մեծ խելքից օգտուիր Ջիւանի,
Կենսատու գրքերից բազմակողմանի
Սիւնեաց պատմութիւնն էլ գրէր երանի
Զմտած գերեզման հայր Ալիշանը։

Թիֆլիս. 1890 Թ. 13-ն Մայիսի.

ՀԱՅՐ ԱՂԷՔՍԱՆԴՐ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԻԹՈՎ։

—

Հայ կաթոլիկ համայնքից պակասեց մի փայլունակ,
Հայասէր եւ բարեպաշտ քաջ բանաստեղծ-հեղինակ,
Աղէքսանդր վարդապետ բուն Արարատեան զաւակ
Այսպիսի ազգանունով ստացել էր նա հռչակ,
Դաժան մահը մեզանից խլեց մի այր ընդունակ,
Որ չըկայ փոխարինող այժմ նրան նմանակ։
Ինչպէս որ ջերմեռանդ էր նա կաթոլիկութեան շահին,
Այնպէս էլ սուրբ էր նրա գաղափարը ազգային,
Հայոց լեզուին քաջ ծանօթ, բարին ցանկացող հային,
Ազգատեաց եղուիտներին նման չէր բոլորովին,
Ընկճուիլ չէր իմանում նրա աղնիւ վեհ հոգին
Իւր կրօնակիցներից կային նրան հակառակ։
Ինչ որ անցնում էր ձեռը նա տալիս էր աղքատաց,
Երբեմն պատահում էր, որ չէր ունենար չոր հաց,
Նրան շատ յարգում էին ողջ մարդիկը բանիմաց,
Ինքը վարվող խելացի, հեռատես շրջահայեաց,

Առատասիրտ, գթայոյզ, խեղճի համար ձեռքը բաց,
Նա պճնուիլ չըգիտէր հագնում էր շատ հասարակ։
Պատկառելի դիրք ունէր այդ ծերունի աբեղան,
Երբ մահացաւ կըլինէր եօթանասուն տարեկան,
Նա պահում էր մի համեստ հոգեւոր ուսումնարան,
Բազում քահանայներ այդ դպրոցից դուրս եկան,
Ախլցխայ, Ախլքալաք, Լոռի եւ Շիրակաւան,
Հանգուցեալն էր կաթոլիկ Հայերուն վառ աշտանակ։
Իւր ժողովուրդի համար նա ահագին բան թողեց,
Պարապատամեծ գեղին, այգի, բուրաստան թողեց,
Հոյակապ եկեղեցի փառաւոր նշան թողեց
Բարեպաշտ որտերու մէջ կենդանի արձան թողեց,
Իւր տեղը թափուր մնաց գործերը խափան թողեց,
Այնպիսի գործունեայ մարդ դեռ ուշ կըծնի Շիրակ։
Ցիւանի, օրհասական կեանք խլող հրեշտակը
Տապալեց մի կաղնի ծառ դրեց սեւ հողի տակը,
Անթերի է կատարում բարի մարդկանց կոտակը,
Օրհնուած է արդարոց անմոռաց յիշատակը.
Անդադար հարուածելով դաժան մահի գնդակը,
Հայ կաթոլիկ ամբոցից տապալեց մի աշտարակ։

Աղէքսանդրապոլ. 1888 թ. 29-ն Մայիսի։

ՊԱՆԴՈՒԽՏ ԵՂԲԱՅՐ։

—

Պանդուխտ եղբայր քաշուիր գնա երկիրդ,
Քանի որ չես եղել անպատիւ այստեղ,
Լաւ համարէ գարի հացդ ու պանիրդ,
Այն էլ ձեռք չես բերիլ դու լրիւ այստեղ։

Պանդուխտները՝ էլ դեր խաղալ չեն կարող,
Տեղացոց հետ մրցել, տոկալ չեն կարող,
Ընկել մնացել են, դառնալ չեն կարող,
Լի են քեզի պէսներ շատ անթիւ այստեղ։
Դարձիր տունդ բաղդը վերադ բարկացաւ,
Սիրտդ մաշուեց, հոգիդ արդէն տաղտկացաւ,
Օտար երկրում առուտուրդ վերջացաւ,
Այլ ես մի փնտռիլ դու հաշիւ այստեղ։
Երկրիդ մէջ գուցէ անյաղթ Սամփսոն ես,
Խելքով Արիստոտէլ կամ Պղատոն ես,
Եռին մարդն ես, եթէ բաղդ կ'որոնես,
Թէկուզ եղիր իշխան կամ ազնիւ այստեղ։
Տեսնում է Զիւանը բաղդ չունիս բանուկ,
Օտարութեան մէջը աստղդ չէ կտրուկ,
Փոքրանալով շուտ կըլինիս ճնճղուկ,
Իսկապէս էլ լինիս դու արծիւ այստեղ։

1890 թ.

Էրզրումի Կիսկիմ գաւառի Խոտրջուր աւանում պատահած մի անց.ք։

—

ՆՈՒԷՐ Պ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԿԱՊԼԱՆԵԱՆԻՆ։

—

Հազար ութը հարիւր ութսուն վեց թուին,
Յունիսի երեքին գիշեր ժամանակ
Ասին պաշարել են Մոխուրկուտ գիւղին,
Խոտրջրում բարձրացաւ մի աղաղակ։

Խղճուկ ժողովուրդը վայ տէր է կանչում,
Բայի Աստուած, ջոկ տէր ում է ճանաչում,
Երկու հազար ռուբլի փող են պահանջում
Այնտեղ գալով տասերկու թուրք աւազակ։

Խորջրում ազամարդիք շատ քիչ կան,
Մեծ մասը մաշուում են մէջն օտարութեան,
Անտէր թողած կին, եւ զաւակ, օթեւան,
Դառն պանդխտութեան եղել են ճարակ։

Այնպէս որ տան գլուխ մէկ ազամարդ կայ,
Այնտեղ եղողներն են կին եւ երեխայ,
Կան մի քանի հատ էլ գալիր, քահանայ
Չեն կարող գիւղից դուրս՝ մանգալ համարձակ։

Բայց կար այդտեղ մի հազուագիւտ ազամարդ
Քերոբէ անունով քաջ երիտասարդ,
Բան՝ հինգ տարեկան առոյգ եւ զուարթ,
Ժողովուրդի մէջը ունէր մեծ հռչակ։

Յիշեալ քաջը երբ խմացաւ ամէն բան
Պատրաստուեց,—ձեռքն առաւ զէնք ու հրացան
Ասաւ. «գնանք մեր եղբարցը օգնութեան,
Չտանք աւազակաց խմբին մի ստակ։»

Լուսուն երկու ժամ կար, լուր հասաւ տխուր,
Թէ աւազակները կուգան Խորջուր,
Տէր Սէրոբը եղբոր մէջքին կապեց սուր,
Ասաւ. «գնա կռուիր քաջ հայի զաւակ»։

«Թող քեզ օգնէ Քրիստոսի բերանը,
«Սուրբ խաչը միշտ լինի քու պահապանը,
«Բաղուկներուդ ոյժ տայ անմահ Վարդանը,
«Ցրուես ու կործանես խումբը եղուզակ։»

Քաջ Քերոբէն ուրախացաւ, սիրտառաւ,
Տէրտէրի խօսքերը նրան կեանք տուաւ,

Համբուրեց տէր եղբօր ձեռքը հեռացաւ,
Տէրտէրը աչքերից թափում էր կայլակ։
Կանչեց իւր կնոջը ասաւ. «Սիրելի,
«Եթէ մեռնիմ, մի արտասուի, մի տխրի...»
Կարծես ստացել էր երկնային հոգի,
Երեսը փայլում էր, որպէս արեգակ։
Խեղճ մանկամարդ կինը ասաւ. «Սիրակա՛ն,
«Մի գնալ, մի թողնիլ ինձ առանց պաշտպան,
«Աստուած ոչ անէ, որ ենթարկուիս մահուան,
«Ո՞ւմով մխիթարուիմ չունիս յիշատակ։
Եկաւ տէր Անտոնը, հայրը Քէրոբէն,
Մայրը, երէցկինը վազեց ընդ նմին,
Երկու ծերունին էլ ողբով լալագին
Ասին... ո՞ւր ես գնում սիրելի որդեակ։»
Սառնասիրտ Քէրոբէն ընկաւ ճանապարհ,
Թողեց թշուառ կինը խեղճ, անմխիթար,
Համբուրեց ծնողաց ձեռքերը արդար,
Առաւ նրանց օրհնութիւնը սուրբ, իստակ։
Բարձրահասակ գեղատիպար Քէրոբէն,
Առաքինութեան սիրահար Քէրոբէն,
Հագած կապած զէնք ու ասպար Քէրոբէն
Գնում էր առնելու երկնային պսակ։
Իւր դրացիներից դեռ չեկած ոչով,
Քերոբէն գնում էր միտքը անխռով,
Մինչեւ կէս ժամ գնաց անհոգ, ապահով,
Նա պատահեց թշնամեացը միայնակ։
Խնդաձորից երբ որ միջին թաղն հասաւ,
Այդտեղում սրտակից երկու մարդ գտաւ,
Աւետիս եւ Յարութիւնը յետն առաւ,
Դարձաւ կրկին աւազակաց աջողակ։

Աւետիս եւ Յարութիւնը Սաղոնջեանց
Գրգիւ տուին Քէրօբէին չափաղանց,
Երկու ասլաք երբ հանդիպեցին միմեանց,
Սկսեցին պարպել մէկ մէկու գնդակ։

Զորօրք տուած տեղում երբ գտան իրար,
Երկու խումբ քաջերը կռուեցին երկար,
Գցում էին իրար վերայ անդադար
Կարկտի պէս գնդակները շարունակ։

Զորօրքից վայր իջան հարթ դաշտի վերայ
Զորի մէջը կանաչ արտերում նորա,
Խալամացած մի խումբ Լաղեր անզգայ
Քրիստոնեայ Հայոց դարձել են նիրհակ։

Քէրօբէի ընկերի մէկը փախաւ,
Մէկն էլ կռուի մէջը յանկարծ բռնուաւ,
Երբէք փախենալու տեղիք չըտուաւ,
Քէրօբէն դարձել էր մի բուռն կրակ։

Այս անգամ Քէրօբէն մեծ հարուած տուեց,
Նրանց գլխաւորին գնդակը ուղղեց,
Աւազակաց խմբապետին սպանեց
Թ'ուլ օղլի Տուրսունն էր եղաւ շանատակ։

Երկու հայ գերի կար Քէրօբն արաւ ջանք
Ազատեց իսկ նրայ, նորից տուեց կեանք,
Հարիւր հիւսուն ոսկի կ'ուզէին փրկանք,
Զատացան մի կողէկ եղան խայտառակ։

Աւազակաց խումբը կատաղեց կրկին
Սկսան արձակել խմբով միասին,
Միայնակ Քէրօբէն նայում էր չորս դին,
Օգնութիւն էր կանչում չկար օժանդակ,

Հետդհետէ ծեգը բացւում էր արդէն,
Լոյսն էր տիրում մութ գիշերի փոխարէն

Վանդակում բռնուեց քաջ անյաղթ բազէն,
Պաշարեցին մի քանի հատ կաչաղակ:
Խղճուկ Քէրօբէի վառացաւ բանը,
Դէպի ձախը թեքուեց բաղդի շրջանը.
Եթէ չորաքուէր իր հրացանը
Կենդանի չէր մնալ մի հատ հրոսակ:
Քէրօբէն չդարձաւ կրկին դէպի տուն,
Թշնամիքը մահայրին խղճալուն.
Մեռաւ մարդու նման թողեց քաջանուն,
Բարի գործի համար դարձաւ նահատակ:
Թէ Քէրօբէն զոհեց իւր անոյշ կեանքը,
Վտանգից ազատեց բոլոր համայնքը,
Զկատարուեց աւազակաց բաղձանքը,
Իրանց մեծին տուրը տուին հակառակ:
Խօտրջրում Քէրօբի մահն իմացան,
Դրացի ազգականք թափուեցին եկան
Նատ փառաւոր կէրպով դրին գերեզման,
Հոգին թռաւ երկինք որպէս հրեշտակ:
Քէրօբի կորուստը մեծ էր զգացին,
Բոլոր ժողովուրդը ողբացին, լացին,
Նատ ժամանակ քաջի համար սգացին,
Թէ իշխան, թէ քահանայ, թէ հասարակ:
Ջիւան, Քէրօբէի անմեհեր հոգին,
Քաջութիւն սերմանեց մէջը ամբոխին,
Իր մահո՛ը կսկից տուեց ամենին,
Եղաւ ժողովուրդին հաստատ օրինակ:

—

Թիֆլիս. 1890 Թ. 11 Յունիսի.

Дозволено Цензурою, 14 Іюня 1890 г. г. Тифлисъ,
Тип. М. Вартанянца, Троицк. пер. д. № 11.

[204]

ԳԱԱ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.
FL0415109

2ति
1044